

Medgyesi munkájának többletét – más hasonló, egy település népi vallásosságát bemutató művekkel szemben – az egyes vallásos cselekményekhez kötődő népénekek és imádságok szakszerű közlése jelenti (kotta, szöveg és hanganyag). A tanulmány utolsó fejezetében ezek szintézisre is vállalkozik: a kötet tudományos – vagyis egyház- és népzenei, valamint néprajzi – szempontból legfontosabb része ez, amely a település teljes népének-hagyományát dolgozza föl. Medgyesi S. Norbert tizenhat éves gyűjtőmunkája során mintegy 300 – részben igen régi, akár gregorián hagyományt őrző – népéneket rögzített (több változatban). Ezt a hatalmas anyagot teszi most közkinccsé egy teljes templomi halottvirrasztóval és 11 archaikus népi imádsággal kiegészítve. Mindenekelőtt a népénekek kéziratossága és nyomtatott szövegforrásait (énekeskönyvek, aprónyomtatványok) veszi sorra, majd áttekinti a korábbi perenyei gyűjtéseket (Vikár László, Békefi Antal, Erdélyi Zsuzsanna). Kitér a népének műfajának kérdéseire, az előadásmód jellegzetességeire (pl. a „népi diktálás” technikájára), és érinti az írásos források vs. helyi változatok problematikáját is. Mindezek után, dallamtörténeti rendszerezést követve elemzi az egyes csoportokat, a jelentősebb dallamokat, szövegeket külön is kiemelve. A kötethez csatolt hanghordozókon – a mintegy 10 órányi anyagot tartalmazó CD-ROM-on, és egy válogatás audio-CD-n – a 18 adatközlőtől származó gyűjtések mellett a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem népi ének szakos hallgatói, a Perenyei Asszonykórus és Férfi Népdalkör működnek közre (technikai szerkesztő: Németh István). A CD-ROM egyben a templomi használatra kiadott *Éneklő Perenye* füzetsorozat példatáraként is funkcionál. A kötetet mutatók, adattárak, képmelléklet, és a három nyelvre is lefordított (!) összefoglalás teszik teljessé.

Ágota egyháza „kifelé” is meg kívánja mutatni kincstárát. És valóban, a tudományos igényességgel született, pontos forrásközlésekre épülő tanulmányok Perenyén túl is méltán számíthatnak figyelemre: haszonnal forgathatják a művelődés-, művészet-, egyház- és zenetörténészek, és lendületet adhatnak az egyházzene és a népzene határán álló népénekek interdiszciplináris kutatásának. A szép kiállítású könyv, a gazdag hangzóanyag azonban mindenekelőtt a helyi közösségnek szól. A cél – az elhivatott gyűjtő-szerkesztő szavaival – hogy „tápláló gyökérként visszaadja régi tulajdonosának nagy értékeit, saját lelkének gyümölcseit” (409. o.). A kötet remélhetőleg beteljesíti ezt az identitáserősítő közösségépítő küldetését.

Basile, Giambattista: Pentameron: A mesék meséje avagy a kicsik mulattatása. Fordította, az előszót írta és a jegyzeteket összeállította Király Kinga Júlia. Pozsony, Kalligram. 2014. 499 p.

Gulyás Judit

1634–1636-ban Nápolyban jelent meg Giambattista Basile (1566/1575?–1632) lovag, udvaronc, költő ötven elbeszélésből álló gyűjteménye. A mű folklorisztikai jelentősége abból fakad, hogy a később oly nagy érdeklődés tárgyát képező *tündérmesék*nek az európai írásbeliségben a 16. századot megelőzően alig találni nyomát: bár egyes motívumok, motívumcsoportok, epizódok felbukkantak, ám teljes tündérmesei szűzsére épülő prózanarratívák eddigi ismereteink szerint a szintén itáliai Giovan Francesco Straparola velencei gyűjteményében (1551, 1553) jelentek meg először. A *Pentameron* pedig – amely a *Piacevoli Notti*-hoz hasonlóan az itáliai keretes elbeszélés-gyűjtemények formai hagyományához kapcsolódik – az első olyan mű, amelyben a keretelbeszélés és a novellák *mindegyike* mesei szűzsét követ, és itt olvashatók a legkorábbi változatai olyan tündérmeséknek, amelyeket évszázadokkal később azután már népmeseként jegyeztek le a gyűjtők Európa szerte. Ezek a tündérmesék a magyar elbeszélő hagyományból is jól ismertek, így például *Az elfeledett menyasszony/Rózsa elfelejti Iboját* (MNK 313C), *Jancsi és Juliska* (MNK 327A), *A három nádszálkisasszony* (MNK 408),

Csipkerózsika (MNK 410), *A szép leány és a szörny* (MNK 425C), *A szorgalmas lány és a lusta lány* (MNK 480), *Hamupipőke* (MNK 510A), *Hatan a világ ellen* (MNK 513A), *A hű szolga* (MNK 516), *Az állatsógorok* (MNK 552A), *Hálás állatok* (MNK 554), *Terülj meg, asztalkám* (MNK 563), *Igazság és Hamisság* (MNK 613), *A tetűbőr ruha* (MNK 621), *Szűz Mária keresztlánya* (MNK 710) stb. A tündérmesék mellett novellamesék (*A kevély királykisasszony/Rigócsőr király*, MNK 900) és tréfás mesék (*A fecsegő asszony és a talált kincs*, MNK 1381; *A kolbászeső*, MNK 1381B) is szerepelnek a gyűjteményben. A *Pentameron*ból emellett a korabeli populáris kultúra számos más aspektusa is feltárul (szokások, táncok, játékok, proverbiumok, orvoslás, étkezés, öltözködés, szórakozás stb.).

Basile meséi a motivikus-tematikus egyezések miatt az *irodalmi és a szóbeli mesehagyomány közötti kapcsolatok* újragondolására készítetnek. Mivel az általában időtlennek, ősinek tekintett tündérmesék Európában csupán a 16. századtól kerültek be az írásbeliségbe, eldönthetetlen a kérdés, hogy ennek oka az volt-e, hogy az elit kultúra képviselői korábban nem tartották érdemesnek ezeket a szövegeket arra, hogy írásban rögzítsék őket (mint ahogyan Arany János vélte a magyar hőseposzról), vagy pedig az, hogy a meghatározott szabályok mentén strukturált, szórakoztató-csodás prózai elbeszélés, a tündérmese *műfaja* a középkor végén alakult ki a verses románcok, eposzok narratív témáit is felhasználva és terjedt szét Európában a Földközi-tenger vidékéről, vagyis arról a területről, ahol a bizonyíthatóan ennél korábban is létezett indiai, arab és perzsa mesehagyomány a kulturális cserének köszönhetően elegyedhetett a meglévő narratív tradícióval. Ahhoz pedig, hogy a tündérmese irodalmi formában megjelenhessen, szükség volt arra a prózapoeitikai újításra is, amit a hangsúlyozottan fikciós, rövid *prózanarratíva* megjelenése jelentett, hiszen a prózai forma újabb fejlemény a verses epikához képest.

Az utóbbi évtizedek idevágó nemzetközi kutatásai arra derítettek fényt, milyen erős intertextuális kapcsolat létezett a 16–17. századi olasz (Straparola, Basile), illetve a 17. század végi francia meseírók (Mlle Lhéritier, Perrault, Mme de Murat) között, mivel utóbbiak a fordítások révén jól ismerték és forrásként használták az olasz mesegyűjteményeket. Ez az olasz-francia mesekincs a 18. században azután rendkívül sok kiadásban és formátumban jelent meg németül is, része lett a szórakoztató populáris hagyománynak és így közvetve a közép-európai és magyar mesehagyományt is befolyásolhatta. A *Pentameron* fontos szerepét jelzi az is, hogy az utóbbi években mesekutatók, irodalomtörténészek és folkloristák gondozásában jelentek meg a gyűjtemény új angol és német fordításai is (melyeket Nancy L. Canepa illetve Rudolf Schenda és munkatársai készítettek).

A *Pentameron* ezen túlmenően *stilisztikai és poétikai szempontból* is roppant érdekes munka. E mesék narrációja ugyanis egyáltalán nem hasonlít arra a stílusideálra, amelyet a 19. századi népköltési gyűjtemények szerkesztői hoztak létre, vagyis arra az egyszerű mondat szerkezetű, eufemizmussal élő, idegen szavakat kerülő és sztereotip formulákat alkalmazó naiv elbeszélésmódra, amely megalkotottsága ellenére mára a mesemondás „valódi” és „természetes” formájaként kanonizálódott. A *Pentameron* elbeszélőjének szóképekben tobzódó és intertextuális utalásokkal teli, áradó dikciójú, ironikus, játékos és szubverzív mesemondása túllép az általunk megszokott műfaji konvenciókon, mulatságos és kegyetlen világa magával ragadja az olvasót, arra a belátásra készítette, hogy *így is* lehet tehát mesét mondani/írni; a mesemondásnak nincsen *egyetlen* helyes, hiteles, természetes módja.

Az elmúlt évtizedekben klasszikus mesegyűjtemények hiánypótló kiadásai láttak napvilágot magyarul (így például a Grimm-mesék Adamik Lajos és Márton László, az *Ezeregyéjszaka* Prileszky Csilla, az Afanaszjev-gyűjtemény meséi pedig Hermann Zoltán, Kornél Emília és Molnár Angelika fordításában). A Kalligram Kiadó korábban Wilhelm és Jacob Grimm német mondagyűjteményének szintén Adamik Lajos és Márton László jegyezte fordítását juttatta el az olvasókhoz; most pedig hasonló jelentőségű munkát adott közre. A marosvásárhelyi születésű dramaturg, író, Király Kinga Júlia Carlo Gozzi

18. századi mesedrámainak vizsgálata során jutott el a Pentameronhoz, elsajátította a nápolyi nyelvet, így a magyar fordítás nem Benedetto Croce 20. század elején készült közolvasz verziója nyomán, hanem a nápolyi szöveg alapján készült. A fordító kiterjedt kultúrtörténeti-filológiai-nyelvtörténeti ismereteit és tájékozódását jelzik az egyes mesék végén olvasható jegyzetek és az a több mint száz tételből álló jegyzék is, amely a felhasznált irodalmat mutatja be. Összességében *A mesék meséje* megjelenése rendkívül fontos eseménye a hazai mesekutatásnak. A 2014. év egyik legszebb kiállítású könyve (a borítóterv Szabó Levente munkája) Király Kinga Júlia kongeniális fordításának köszönhetően nem csupán nélkülözhetetlen történeti folklorisztikai forrás, hanem elsőrangú irodalmi műalkotás is.

Biczó Gábor: Mese és társadalom. Ámi Lajos, egy cigány mesemondó élete és műve. /Tales and Society. The Life and Work of Gypsy Storyteller Lajos Ámi. Didakt, Debrecen, 2014. 428 p. / Fabula aeterna II./

Domokos Mariann

A Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Karán működő Alkalmazott Narratológiai Műhely kutatócsoportja *Fabula aeterna* címmel kétnyelvű (magyar-angol) könyvsorozatot indított útjára 2014-ben, melynek kimondott célja a Kárpát-medence népei mesevilágának különböző, interdiszciplináris szempontok szerint történő feldolgozása. E sorozat nyitó darabjában a szerző (egyúttal a sorozat szerkesztője), Bálint Péter egy roma mesemondó repertoárja alapján a mesék archaikus motívumait tárja fel és mutatja be interdiszciplináris megközelítésben: *Archaikus alakzatok a népmesében. Jakab István cigány mesemondó (a késleltető halmozás mestere)*. Biczó Gábor *Mese és társadalom. Ámi Lajos, egy cigány mesemondó élete és műve* c. kötete a sorozat második darabjaként szintén egy kiemelkedő, apai részről cigány származású mesélő, a szamoszegi, analfabéta Ámi Lajos (1886–1963) mesei hagyatékát vizsgálja. A magyarul és angolul egy kötetben megjelent könyv Ámi szövegein keresztül a mese műfajának társadalomtudományi kérdéseivel foglalkozik.

Bár a kötet elméleti háttérét a kritikai antropológiai szövegértelmezés és a narratív identitás területein kimunkált koncepciók képezik, szeretném leszögezni, hogy jelen recenzió hangsúlyosan csak folklorisztikai megközelítésből tárgyalja a művet.

A kötet szerzőjének kinyilvánított célja annak bizonyítása, hogy a meseszövegekben tükröződik a mesélő valós életvilága, így a mesemondó repertoárjában (Erdész Sándor: Ámi Lajos meséi I–III., Budapest, 1968) megőrződött, valamint a saját értelmezéseivel kiegészített szöveg hagyomány alkalmas arra, hogy a mesemondás közegeként értett helyi társadalom bizonyos jellemvonásait és Ámi önértelmezésének néhány elemét azonosítsa.

A meseszövegekben reprezentált társadalmi valósághoz való hozzáférést a kritikai antropológiai gondolkodás által kidolgozott megfontolások hatékonyan segítik, köztük különösen az, mely szerint az „idegen kultúrához” tartozó elbeszélő bármilyen szövegét autentikus valóságértelmezésként lehet felfogni. Biczó e szempontot könyvében Ámi Lajos narratív portréként értett mesemondói életművére adaptálja és az elmélet használhatóságát elemző esettanulmányokon keresztül igyekszik igazolni.

Erdész Sándor az *Ámi Lajos meséi* című gyűjteményt az Új Magyar Népkiáltás Gyűjtemény sorozat XIII–XV. köteteiként lassan fél évszázada jelentette meg az Akadémiai Kiadó. A gyűjtő, Erdész évekig járt (1958–1961) vissza az akkoriban aktívan már nem mesélő, éjjeliőrként dolgozó Ámihoz. A kötet megjelenése valóságos szenzációszámba ment annak terjedelme és újszerűsége okán, ugyanis a kiemelkedő tehetségű és páratlan repertoárral rendelkező Ámi 262 feljegyzett történetéből 250 jelent meg közel 1500 oldalon. A recenzeált kötet ezen meseszövegekből kiindulva valamint a me-